

УДК 371.134:796.015

МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ТРЕНЕРІВ ІЗ ПЛAVАННЯ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН

Гращенко Ж.В., к. пед. н.,
доцент кафедри олімпійського та професійного спорту
Харківська державна академія фізичної культури

Стаття присвячена актуальним питанням фахової підготовки майбутніх тренерів із плавання. Розглянуто методологічні підходи, які було покладено в основу побудови моделі: особистісно-орієнтований, компетентнісний, системний, діяльнісний, міждисциплінарний інтеграційний, інтерактивний. Розкрито зміст кожного з методологічних підходів у контексті підготовки майбутнього тренера з плавання.

Ключові слова: професійна компетентність, модель формування професійної компетентності, тренер із плавання, фахові дисципліни.

Стаття посвящена актуальним вопросам профессиональной подготовки будущих тренеров по плаванию. Рассмотрены методологические подходы, которые были положены в основу построения модели: личностно-ориентированный, компетентностный, деятельностный, системный, междисциплинарный интеграционный, интерактивный. Раскрыто содержание каждого из методологических подходов в контексте подготовки будущего тренера по плаванию.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, модель формирования профессиональной компетентности, тренер по плаванию, профессиональные дисциплины.

Grashchenkova Zh.V. SIMULATION OF THE FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF THE FUTURE SWIMMING COACHES IN THE STUDY OF PROFESSIONAL

This article is devoted to current issues of professional training of future coaches in swimming. The methodological approach was the basis for constructing models: personality oriented, competence, activity, systematic, interdisciplinary integration, interactive. The content of each of methodological approaches in the context of preparing a future coach in swimming was revealed.

Key words: professional competence, model of professional competence, swimming coach, professional discipline.

Постановка проблеми. Одним із головних завдань вищих навчальних закладів, де здійснюється підготовка спортивних фахівців, є підвищення якості професійної освіти майбутнього тренера з плавання через використання принципів компетентнісного підходу, що вимагає, на нашу думку, розробки моделі формування їх професійної компетентності.

Ступінь розробленості проблеми. При моделюванні процесу формування професійної компетентності майбутніх тренерів із плавання у процесі фахової підготовки ми спиралися на дослідження О. Ажиппо, Л. Демінської, П. Джуринського, Є. Захаріної, І. Зимньої, Н. Кузьміної, Н. Макаренка, В. Серікова, А. Сватєва, Л. Сущенко, О. Тимошенка, Б. Шиян та інших.

Постановка завдання. Мета статті – обґрунтувати структуру моделі формування професійної компетентності майбутнього тренера з плавання і розкрити зміст відповідних компонентів.

Виклад основного матеріалу. Запропонована нами модель формування професійної компетентності майбутніх тренерів із плавання у процесі вивчення фахових дисциплін представлена у вигляді сукупності

наступних компонентів: методологічно-цільового, змістового, професійно-технологічного, оцінювально-діагностувального.

Методологічною основою формування професійної компетентності майбутніх тренерів із плавання у процесі вивчення фахових дисциплін є гуманістична модель освіти, сутність якої полягає у створенні сприятливої ситуації для їх готовності до сприйняття й адекватного реагування на виховні дії навчального та соціального середовища. Даний процес спрямований на формування ціннісного характеру взаємин між учасниками педагогічного процесу, на формування відчуттів і світогляду людини, на створення сприятливих умов для її особистісного розвитку і саморозвитку, самореалізації індивідуальних здібностей та формування професійної компетентності [2, с. 57].

Провідними підходами, які дозволяють реалізувати гуманістичні ідеї в сучасній освітній практиці, що спрямована на формування професійної компетентності майбутніх тренерів із плавання у процесі вивчення фахових дисциплін, є:

– особистісно-орієнтований підхід. Передбачає послідовне ставлення педагога

до студента як до особистості, відповідального суб'єкта навчально-виховної дії, що передбачає: допомогу студенту в його особистісному розвитку, у виявленні і розкритті його можливостей, у розвитку самосвідомості, у самовизначенні, самореалізації і самоствердженні. Особистісно-орієнтований підхід спирається на властиве кожній людині прагнення «бути особистістю», тобто проявляти активність, відрізнятись від інших людей, впливати на середовище, мати переконання, особисті духовні цінності і сенси, самореалізуватися в соціально значущій діяльності, виконувати певну роль у суспільстві;

- компетентнісний підхід до вищої освіти, згідно з яким результат вищої освіти діагностується як підготовленість випускника ВНЗ до здійснення професійної діяльності, який має не тільки знання, уміння і навички із спеціальності, але й такі особистісні якості, як мотивація до продуктивної діяльності, рівень розвитку інтелекту, ступінь засвоєння культурних та етичних норм та інших якостей соціального і гуманітарного характеру;

- діяльнісний підхід, який вимагає культивування дієвої позиції особистості з метою власного становлення й розвитку, професійного самовдосконалення;

- системний підхід передбачає цілісність у навчальній і практичній діяльності, що спрямована на комплексне формування професійної компетентності майбутніх тренерів;

- міждисциплінарний інтеграційний підхід забезпечує системність теоретичних знань, всебічне бачення і усвідомлення складних явищ і процесів соціальної і професійної реальності, формування цілісного уявлення про конкретний предмет, явище, вид діяльності;

- інтерактивний підхід до формування у спортивних педагогів професійної компетентності. Інтерактивний підхід в освіті є найбільш сучасною формою інтерактивних методів навчання, заснованих на положеннях комунікативного підходу.

Перенесення суспільних уявлень у свідомість окремої людини – інтеріоризація – веде до перетворення загальнолюдських цінностей на вищі психічні функції індивідуальності. Тому найбільш перспективною моделлю формування професійної компетентності майбутніх тренерів із плавання у процесі фахової підготовки є та, яка, за думкою В. Симонова, містить соціальні (пізнавальний, поведінковий) і професійні аспекти і інтегрує їх зі сферами індивідуальності [1, с. 14].

Через це представляється можливим виділити три етапи, через які повинен про-

ходити студент у своєму професійному становленні:

1. Навчально-теоретичний етап спрямований на накопичення теоретичних знань, формування теоретичних умінь і здібностей студентів вирішувати теоретичні завдання у процесі фахової підготовки.

2. Навчально-практичний етап пов'язаний із формуванням здібностей студентів застосовувати знання і уміння в ситуаціях ігрової взаємодії, а також самостійно проєктувати способи вирішення професійних проблем.

3. Практичний етап спрямований на безпосереднє використання сформованих знань, умінь, здібностей в умовах реальної професійної діяльності, що передбачає наявність схильності до постійного професійного самовдосконалення.

Охарактеризовані вище етапи зовсім не ізольовані один від одного. Вони входять в єдиний по своїй суті психолого-педагогічний процес становлення особистості студента як професіонала.

На підставі вивчення педагогічної літератури, результатів власного дослідження ми виділяємо наступні найбільш значущі фактори, що впливають на процес формування професійної компетентності майбутніх тренерів із плавання у процесі вивчення фахових дисциплін (які були враховані нами при побудові моделі формування професійної компетентності майбутніх тренерів із плавання у процесі фахової підготовки):

- соціально-економічні фактори: моральні і матеріальні стимули професії, престиж, ставлення суспільства до людини;

- педагогічні фактори: мета, завдання, зміст, форми і методи навчально-виховної роботи, особливості взаємодії між викладацьким складом і студентами тощо;

- соціальні фактори: вплив соціального оточення: сім'ї, однолітків, референтної групи;

- психологічні фактори: інтереси і схильності особистості, рівень інтелектуального розвитку, особистісні якості.

Отже, запропонована нами модель формування професійної компетентності майбутніх тренерів із плавання у процесі вивчення фахових дисциплін є механізмом взаємодії компонентів цілісного педагогічного процесу, що припускає реалізацію стратегії, тактики і техніки формування професійної компетентності майбутніх тренерів з плавання і включає сукупність компонентів (методологічно-цільового, змістового, професійно-технологічного, оцінювально-діагностувального), кожен з яких, виступаючи етапом цілісного процесу формування професійної компетентно-

сті майбутніх тренерів із плавання, разом із тим переслідує певну мету і має власне змістовне наповнення (див. рис. 1).

При цьому позитивний мотиваційний фон навчально-виховної діяльності забезпечує поєднання всіх компонентів в єдине ціле і сприяє створенню атмосфери творчої співпраці та відповідного соціально-гуманітарного мікросередовища, яке буде стимулювати інтелектуальну й емоційну активність студентів, враховувати сучасні соціокультурні реалії, специфіку майбутньої професійної діяльності.

Мета запропонованої моделі – формування професійної компетентності майбутніх тренерів із плавання у процесі вивчення фахових дисциплін.

Модель формування професійної компетентності майбутніх тренерів із плавання у процесі вивчення фахових дисциплін спрямована на вирішення наступних завдань:

1) створення умов для становлення професійної компетентності майбутнього тренера з плавання, підвищення міждисциплінарних зв'язків та практичної орієнтованості фахових дисциплін;

2) формування у студентів ключових компетенцій майбутнього тренера із плавання: професійних знань, умінь, здібностей та професійно важливих якостей;

3) організація методичної, дидактичної підтримки студентів;

4) розвиток навичок рефлексії, самовиховання і самовдосконалення.

Розроблена нами модель формування професійної компетентності майбутніх тренерів із плавання у процесі вивчення фахових дисциплін виконує наступні функції: *організаційну* – створення позитивного мотиваційного фону (відповідне стимулююче і розвивальне середовище) професійної освіти у навчальному закладі для успішного формування професійної компетентності майбутніх тренерів з плавання на всіх етапах навчальної діяльності; визначення принципів організації освітньої роботи у навчальному закладі і керівництві ними в практичній діяльності); *навчально-професійну* (що передбачає скоординовану роботу всіх учасників навчально-виховного процесу, здійснення цілеспрямованого педагогічного впливу на формування професійної компетентності студентів як майбутніх тренерів із плавання у процесі фахової підготовки (проведення лекційних, семінарських, практичних занять, організація самостійної роботи студентів, спецпрактикуми, спецкурси, педагогічна та тренерська практики) та *психолого-педагогічну підтримку* процесу формування професійної компетентності студентів; оціночно-діагностичну

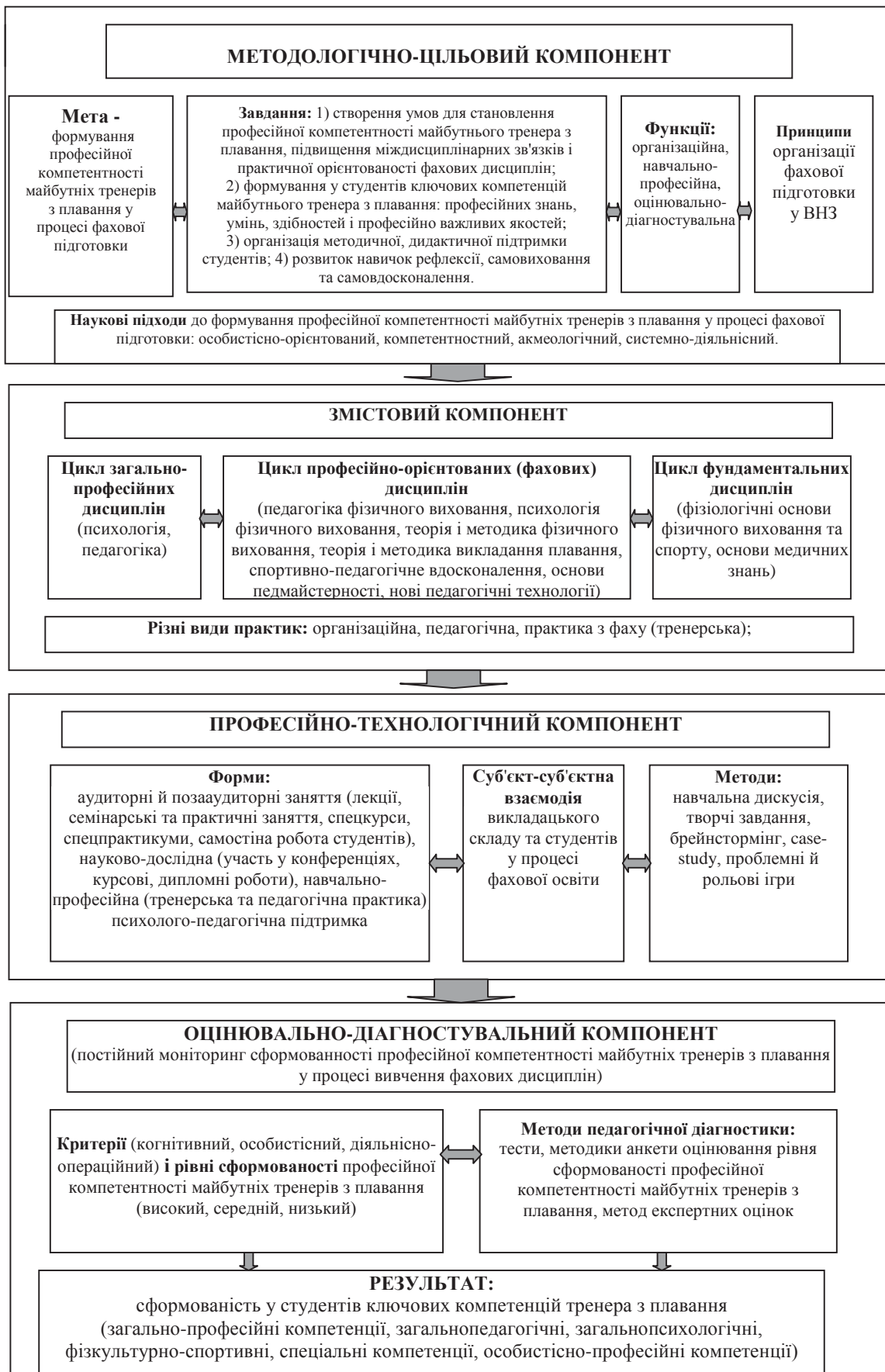
(вивчення сформованості професійної компетентності майбутніх тренерів із плавання у процесі фахової підготовки за допомогою розроблених нами анкет оцінювання рівня сформованості професійної компетентності майбутніх тренерів із плавання у процесі вивчення фахових дисциплін та ін.).

Модель формування професійної компетентності майбутніх тренерів із плавання у процесі вивчення фахових дисциплін є невід'ємною частиною освітнього процесу, тому важливо знайти місце кожному компоненту у процесі фахової підготовки, оскільки цілісне функціонування запропонованої моделі є результатом взаємодії всіх її компонентів, що є характерним для універсального закономірного зв'язку.

При побудові моделі ми спиралися, перш за все, на особистісно-орієнтований підхід, з позиції якого всі ланки освітнього процесу повинні стимулювати професійне і особистісне зростання суб'єктів навчання. Студент виступає тут не тільки у вигляді чинника, що враховується, а як ланка, здатна приймати, переробляти, зберігати інформацію і на цій основі ухвалювати інтелектуальні рішення. Тобто студент виступає як в якості об'єкта, так і суб'єкта навчання, що характеризує суб'єкт-суб'єктну взаємодію викладацького складу і студентів у процесі фахової підготовки.

На перший план висуваються цілісні характеристики людини, перш за все діяльнісні, в яких виявляються як людські якості, так і професійні компетенції. Сама модель розрахована не на усереднений рівень студента, а орієнтується на кожного з них, пропонуючи будь-якій особі ідеальний образ для проходження. Акценти зміщуються у бік саморегулювання, саморозвитку, самоврядування, самоконтролю і власної активності студентів навчального закладу. Студенти самі ініціюють процес свого професійного розвитку. При цьому зростає гуманістична цінність самовизначення особистості у міру дозволу професійно-значущих завдань.

Модель знаходиться в органічному зв'язку з педагогічним процесом, де формується професійна компетентність майбутніх тренерів з плавання та задає цільові, змістовні і власне процесуальні (технологічні) компоненти такого формування. Важливою відмінністю проектованої моделі є те, що її структурні і функціональні компоненти характеризуються рухливістю і динамічністю внаслідок безперервних змін у змісті і характері навчальної діяльності, стрімких змін наукових, технічних і технологічних параметрів сфери професійної діяльності. Таке бачення проблематики дозволяє розглядати питання формування профе-

Рис. 1. Модель формування професійної компетентності майбутніх тренерів з плавання в процесі вивчення фахових дисциплін

сійної компетентності майбутніх тренерів з плавання з позицій переосмислення традиційного відтворення засобів і методів педагогічної дії, що дозволяє реалізувати особистісно-зорієнтовані технології у процесі фахової освіти.

Таким чином, розроблений нами механізм формування професійної компетентності майбутніх тренерів із плавання виглядає наступним чином: знання і уявлення підкріплюються відповідною мотивацією, що має певне емоційне забарвлення (відчуття і відносини) і закріплюється на рівні вмінь та навичок особистості, що знаходять втілення у відповідних вчинках і поведінці. При цьому особливістю механізму формування професійної компетентності майбутніх тренерів з плавання є відсутність принципу взаємозамінюваності. Це означає, що кожен компонент механізму важливий і не може бути ні виключений, ні замінений іншим. Окрім того, при використанні одного компоненту обов'язково передбачається вплив на всі інші.

Висновки. Таким чином, розроблена нами модель формування професійної компетентності майбутніх тренерів із плавання у процесі вивчення фахових дисциплін представлена сукупністю наступних компонентів:

– *методологічно-цільового* (який містить мету і завдання, функції, принципи організації фахової підготовки, наукові підходи до формування професійної компетентності майбутніх тренерів із плавання у процесі фахової підготовки);

– *змістового* (який вміщує: цикл фундаментальних дисциплін, фізіологічні основи фізичного виховання та спорту, основи медичних знань), цикл загально-професійних дисциплін («Психологія», «Педагогіка»), цикл професійно-орієнтованих дисциплін («Педагогіка фізичного виховання», «Психологія фізичного виховання», «Теорія і методика фізичного виховання», «Загальна теорія підготовки спортсменів», «Теорія і методика викладання плавання», «Спортивно-педагогічне вдосконалення», «Основи педагогічної майстерності», «Нові педагогічні технології викладання спортивних дисциплін»), різні види практик (організаційна, педагогічна, тренерська);

– *професійно-технологічного*, який містить аудиторні і позааудиторні заняття (лекції, семінарські і практичні заняття, спецкурси, спецпрактикуми, самостійна робота студентів); науково-дослідну (участь у конференціях, написання рефератів, курсових, кваліфікаційних робіт), навчально-професійну (ознайомча, тренерська та педагогічна практики), психолого-педагогічну підтримку викладацьким складом процесу формування професійної компетентності майбутніх тренерів із плавання у процесі фахової підготовки) та методи (навчальні дискусії, творчі завдання, брейнстормінг, case-study, проблемні і рольові ігри) формування професійної компетентності майбутніх тренерів із плавання у процесі фахової підготовки); передбачає суб'єкт-суб'єктну взаємодію викладацького складу і студентів у процесі фахової освіти. Професійно-технологічний компонент поєднує всі елементи системи в єдине ціле і забезпечує зв'язок із зовнішнім середовищем;

– *оцінювально-діагностувального* (який містить критерії (когнітивний, особистісний, діяльнісно-операційний) та рівні сформованості професійної компетентності майбутніх тренерів із плавання (високий, середній, низький), методики і анкети оцінювання рівня сформованості професійної компетентності майбутніх тренерів з плавання, метод експертних оцінок). Необхідність оцінювально-діагностувального компоненту в переліку основних елементів моделі потрібний для оцінки достовірної діагностики і аналізу інформації про формування професійної компетентності студента.

Перспективним напрямком подальших досліджень є запровадження даної моделі формування професійної компетентності у процес підготовки майбутніх тренерів із плавання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Симонов В.П. Професійна компетентність вчителя / В.П. Симонов. – К.: Наукова думка, 2007. – 192 с.
2. Слостенин В.А. Гуманизация образования и педагогические ценности / В.А. Слостенин, Е.И. Шиянов // Гуманизация образования. – Набережные Челны, 1996. – № 1. – С. 53–58.